Joanna Satoła-Staśkowiak
Instytut Slawistyki Polskiej Akademii Nauk, Warszawa

O ANGLIZOWANIU WYMOWY W POLSKICH I BUŁGARSKICH WYPOWIEDZIACH MŁODYCH LUDZI

1. We współczesnych językach – także w polskim i bułgarskim – obserwowana jest silna dominacja wyrazów obcych, pochodzących głównie z języka angielskiego (amerykańskiej jego wersji), sporadycznie tylko z niemieckiego, francuskiego, rosyjskiego, łaciny i innych. Dominacja ta wyraża się nie tylko w ilości, ale także w różnych sposobach i poziomach akceptacji anglojęzycznych słów do rodzimego systemu języka polskiego i bułgarskiego.

1.1. Konfrontacja języka polskiego z językiem bułgarskim oraz analiza (pochodzących z ankiet, różnych współczesnych słowników jednojęzycznych, artykułów językoznawczych dotyczących najnowszej leksyki, korpusów językowych i innych źródeł[1]) ok. 4 000 przykładów w każdym z języków, pokazuje subtelne różnice, dotyczące poziomu akceptacji angielskich leksemów, oraz uwidacznia charakterystyczne dla początku XXI wieku tendencje językowe właściwe konfrontowanym językom.

2. Zauważa się w ostatnich latach ogromny wpływ młodych ludzi na kształtowanie współczesnego języka bułgarskiego i polskiego. O tej tendencji pisze wielu językoznawców[2], także J. Miodek, który w swoich artykułach, programach telewizyjnych (Miodek 2010) i wykładach[3] dotyczących „najmłodszego" języka polskiego zauważa: „po roku '89 uderzająca jest wyrazistość i ekspansywność języka najmłodszych pokoleń".

---

[1] Najlepszym źródłem informacji były ankiety, ustne korpusy językowe, np. korpus języka mówionego młodego pokolenia Polaków (19–35 lat) – cz. I i II autorstwa A. Otwinowskiej-Kasztelaniec (Otwinowska-Kasztelaniec 2000) lub tekstowe, współczesne korpusy jednojęzyczne, np. Narodowy Korpus Języka Bułgarskiego IBE BAN: http://search.dcl.bas.bg/ i wiele innych. Nieocenioną pomoc stanowiły narzędzia wspierające wykorzystywane źródła leksykograficzne, np. Glosbe – wielojęzyczny słownik online: http://pl.glosbe.com/.

[2] Refleksje podkreślają takie polskie językoznawcze prace jak: *Nowy słownik gwary uczniowskiej* pod red. H. Zgółkowej (2004), *Hip Hop Słownik* P. Flicińskiego, S. Wojtowicza (2007), *Słownik Hip-Hopu* K. Koślickiej (2006), Slang UG pod red. M. Widawskiego (2010) oraz Wyczesany słownik najmłodszej polszczyzny autorstwa B. Chacińskiego (2005) czy *Wypasiony słownik najmłodszej polszczyzny* (2003) tego samego autora, słownik SŁOWA, słowa…Czy je znasz? pod redakcją T. Smółkowej (2013). Nieocenionym źródłem wiedzy o najnowszych słowach są słowniki internetowe jak np. *Miejski słownik slangu i mowy potocznej, Słownik studencki, Słownik studenta*. Gromadzone w nich słownictwo jest na bieżąco uzupełniane i dzięki temu nie jest opóźnione w stosunku do rzeczywistości językowej korzystających z nich użytkowników. O najnowszym języku bułgarskim czytamy w: *Съвременен тълковен речник на българския език с приложения, трето издание* autorstwa Burova, Bondżołovej, Ilievej, Pechlivanovej; *Речник на новите думи в българския език,* първо издание (2010) autorstwa Perniškiej, Blagoevej, Kolkovskiej; w *Неологичен речник* (2003) autorstwa Bondżołovej, *Bułgarsko-polskim słowniku leksyki potocznej* (t. I 2011 i t. II 2013) opracowanego przez Sotirova, Mostowską, Mokrzycką; *Речник на неологизмите в новоговор*. Nieocenionym źródłem informacji są również polskie i bułgarskie korpusy językowe (J. Satoła-Staśkowiak w ramach europejskiego projektu Clarin współtworzy *Korpus równoległy polsko-bułgarsko-rosyjski*), fora internetowe.

[3] 2 stycznia 2012 r. gościem Wydziału Filologicznego UŚ był prof. dr hab. Jan Miodek. Tytuł jego wystąpienia: „Polszczyzna najmłodszych pokoleń".

A. Otwinowska-Kasztelaniec, badając w latach 1996–1997 język młodych ludzi[4], stwierdza, że wpływ języka angielskiego na różne odmiany polszczyzny nie jest jednakowy. Najbardziej, zdaniem badaczki, widać go „w języku reklamy, następnie w prasie, dopiero na końcu w języku młodego pokolenia" (Otwinowska-Kasztelaniec 2000).

Wielokrotnie opisana przez polskich i bułgarskich językoznawców tendencja przyswajania do języka polskiego pochodzących z języka angielskiego słów każdego roku przybiera na sile i jest charakterystyczna dla dwóch konfrontowanych przeze mnie języków słowiańskich, w których zauważa się skłonność do anglizowania słów w ustnych wypowiedziach Polaków i Bułgarów (np. Благоева 2010а, Благоева 2010б, Колковска 2006, Пернишка 2005, Пернишка 2006, Пернишка, Благоева, Колковска 2010, Недкова 2003, Костова 2013, Кирова 2006, Бонджолова, Петкова 1999, Waszakowa 2005, Waszakowa 2009, Smółkowa 2013, Przybylska 1995, Przybylska 2002, Satoła-Staśkowiak 2013, Mańczak-Wohlfeld 1994, Mańczak-Wohlfeld 1995 i inni).

Zdaniem J. Miodka (Miodek 2012) nowe generacje wykazują silniejsze niż starsze pokolenia skłonności do anglizowania wymowy: nawet jeśli słowa są dziedzictwem innego kręgu kulturowego (i wypadają z pewnego kodu kulturowego). Podaje tu J. Miodek, nie stroniąc od ironii, następujące przykłady błędnej wymowy młodych ludzi: Nike z Samotraki [Najki[5] z Samotraki], styl empire [styl Empajer], pociąg interregio [pociąg interredżio], requiem [rekłem – zamiast rekwiem].

2.1. Lepsza, wśród młodych ludzi, znajomość języka angielskiego sprzyja zapożyczeniom akustycznym. Kiedyś (50 lat temu) polscy użytkownicy języka byli znacznie bardziej podzieleni, część z nich czytała obce słowo tak, jak było to napisane (literowo), a część bezpośrednio nawiązywała do oryginału. Dziś już większość wybiera wariant akustyczny. W Polsce dotyczy to wymowy, w Bułgarii pisowni i, co za tym idzie, wymowy określonych leksemów.

Dawniej zapożyczany do systemu języka wyraz był przyjmowany pod każdym względem: morfologicznie, słowotwórczo, fleksyjnie. Przykładem takiego „całkowitego" zapożyczenia jest germański leksem: *ring*, którego polski odpowiednik to *rynek.*

Akceptację w języku polskim otrzymał przed przeszło 120 laty inny leksem – *klub*, który dziś spotykany jest najczęściej w zupełnie odmiennej, „zanglizowanej" formie pisanej jako *club*. Zmieniała się także jego wymowa, zamiast znanego dobrze klubu, mamy [klab], bo cześć użytkowników języka, z powodów snobistycznych, tak wymawia, niepotrzebnie anglizując, znane od tylu lat słowo. A przecież do niedawna zupełnie powszechnie używano nazw typu: *klub rodzica*, *klub młodzieżowy*, *klub prasy i książki*, *klub nauczyciela*, *klub sportowy*, itp.

Powszechność anglizowanych w wymowie wyrazów jest tak duża, że każdy z użytkowników języka polskiego wie, jak czytać np. popularny wyraz *pub*, *lunch* czy *news*, a ekspansja angielskich słów do języka polskiego i bułgarskiego jest tak silna, że nikt, z powodu nieznajomości terminów, nie zamienia ich na bardziej oswojone w systemie języka odpowiedniki typu: pol. *bar*, *obiad* czy *wieści.*

---

[4] Informatorami były osoby o wykształceniu co najmniej średnim, głównie studenci i absolwenci wyższych uczelni, posługujący się tzw. *warszawską polszczyzną kulturalną*.

[5] Nawiązanie do popularnego, szczególnie wśród młodych ludzi, jednego z największych na świecie producentów obuwia, odzieży i akcesoriów sportowych.

3. Język bułgarski a język polski

3.1. W języku bułgarskim obce leksemy są dziś albo **całkowitymi zapożyczeniami z transliterowaną oryginalną pisownią**, np.: *лифтинг* (ang. *lifting*), *соларium* (łac. *solarium*), *бонус* (ang. *bonus*), *хип-хоп* (ang. *hip-hop*), *топ* (ang. *top*), *тренд* (ang. *trend*), *допинг* (ang. *doping*), *аватар* (ang. *avatar*), *брокер* (ang. *broker*), albo **transliterowanymi zapożyczeniami akustycznymi** typu: *крие́йтив* (od ang. *creative*), *мостер* (od ang. *toaster*), *бос* (od ang. *boss*), *байк* (od ang. *bike*), *чилаут* (od ang. *chill-out*), *фитнес* (od ang. *fitness*), *флаш* (od ang. *flash memory*) *клип* (ang. *clip*), *бънджи* (ang. *bungee*), *хайтек* (ang. *hi-tech*), *хайфи* (ang. *hi-fi*), *шопинг* (ang. *shopping*), *куул* (od ang. *cool*).

3.2. W języku polskim popularne wyrazy anglojęzyczne najczęściej są **zapożyczeniami całkowitymi**: *pager*, *man* (‘mężczyzna’), *men* (‘mężczyźni’), *max* (‘maksymalnie’), *after* (1. ‘po’, 2. ‘później’), *full* (1. ‘pełny’, 2. ‘całkowity’), *LOL* (‘kupa śmiechu’), *wow* (jako wyraz aprobaty: ‘no no!, o! ale jaja!’), *help* (‘pomoc’), *boss* (‘szef’), *skype* (komunikator internetowy), *happy* (1. ‘szczęśliwy’, 2. ‘radosny’), *power* (1. ‘moc, siła’, 2. ‘energia’), *number* (‘numer, liczba’), *deck* (1. ‘powalający, świetny, itp.’; jako kolejny wariant przysłówków: *trendy*, *cool*); albo (znacznie rzadziej) **zapożyczeniami akustycznymi z polską pisownią**: *czilałt* (od ang. *chill-out* – ‘pełen relaks’), *kesz* (od ang. *cash* – ‘gotówka, pieniądze’), *hejter* (od ang. *hater* – ‘człowiek nienawidzący’), *hendmejd*[6] (od ang. *handmade* ‘ręcznie wykonany, rękodzieło’), *fejm* (od ang. *fame* – ‘sława’), *sajt* (od ang. *site* – ‘strona internetowa, miejsce, położenie’), *mejl* (od ang. *mail*, lub *e-mail*), *lancz* (od ang. *lunch*), *pank* (od ang. *punk*), *kornfleksy* (od ang. *cornflakes*).

3.3. Konfrontacja języka bułgarskiego z polskim pozwala stwierdzić, że anglizowanie wymowy bułgarskiej i polskiej młodzieży odbywa się w podobny sposób i z podobnym zaangażowaniem zarówno wśród bułgarskich jak i polskich rozmówców. Różnice stanowią natomiast obszary występowania anglojęzycznej leksyki.

„Oswajanie“ anglojęzycznych terminów obserwowane w języku polskim i bułgarskim wydaje się być nieco silniejsze w niektórych dziedzinach w języku bułgarskim (Satoła-Staśkowiak 2013), jako ilustrację tej tezy warto przytoczyć takie bułgarskie przykłady jak: *даунлоуд*, *даунлоудвам*, *даунлоудна*, *даунлоудване*, *даунлоудър* (wszystkie od ang. *download*), *атачмънт* (od ang. *attachment*), *ъпгрейдване* (od ang. *upgrade*), *браузър* (od ang. *browser*), *блогатон* (od ang. *blogathon*) które w Polsce, mimo popularności Internetu i języka angielskiego (a właściwie amerykańskiej jego wersji), nadal mają „swojsko”, bo polsko brzmiące nazwy: *pobierz*, *pobierać*, *pobrać*, *pobieranie*, *załącznik*, *aktualizacja (programu komputerowego)*, *przeglądarka*, lub, jak w przypadku dwóch ostatnich nazw bułgarskich, jeszcze nie posiadają nazwy i określane są w sposób opisowy, jak: ‘osoba pobierająca dane z sieci’ (żarg. *ssacz*), ‘maraton internetowy z udziałem wielu uczestników publikujących informacje na określonej stronie internetowej’ (Satoła-Staśkowiak 2013). Opisywana tu dysproporcja jest niewielka i dotyczy głównie słownictwa informatycznego.

4. Podsumowanie

4.1. W **języku bułgarskim** mamy do czynienia z większą ilością zapożyczeń akustycznych, w których wersja pisana ma za zadanie przypominać fonetyczny oryginał – jak pokazuje materiał – dotyczy to przede wszystkim **słownictwa sportowego**: pol.

[6] Por. Wysokie obcasy, nr 3, lipiec 2013, s. 58.

snowboard, bułg. *сноуборд*; pol. *stretching*, bułg. *стречинг*; pol. *taekwondo*, bułg. *таекуондо*; pol. *fitness*, bułg. *фитнес*; pol. *jogging*, bułg. *джогинг*; pol. *kitesurfing*, bułg. *кайтсърфинг*; pol. *deskorolka*, bułg. *скейтборд*; pol. *kick-boxing*, bułg. *кикбокс*; **dziedzin sztuki związanej z obrazem**: pol. *body art*, bułg. *бодиарт*; pol. *performance*, bułg. *пърформанс*, pol. *trailer*, bułg. *трейлър*, **słownictwa modowego**: pol. *grunge*, bułg. *гръндж*, pol. *body*, bułg. *боди*, czy **słownictwa medialnego**: pol. *prime time*, bułg. *праймтайм*, pol. *newsroom*, bułg. *нюзрум.* W **języku polskim** zapożyczone nowe słownictwo w wielu przypadkach zapisywane jest w wersji akustycznej oryginału, ale zdecydowana większość najnowszej leksyki ma charakter zapożyczeń graficznych, być może z powodu niepełnej jeszcze akceptacji w systemie języka polskiego, albo z powodu celowej rezygnacji z tworzenia spolszczonej wersji danego słowa wynikającej z popularności obcego słowa i jego formy.

4.2. Anglizowanie[7] ustnych wypowiedzi Bułgarów i Polaków martwi nie tylko purystów językowych, ale także nieco starsze pokolenia. Jako wytłumaczenie anglizowania wymowy coraz większej liczby zapożyczanych słów podaje się potrzebę szybkiej komunikacji, znajomość oryginalnych terminów posiadających szerszy zasięg komunikacyjny oraz anglojęzyczny kierunek rozwoju współczesnych języków. Przeciwnicy widzą w tym procesie wiele realnych zagrożeń, takich jak: zubożanie języka, wolniejszy jego rozwój, bezrefleksyjne kalkowanie obcych słów, i wreszcie snobizm językowy.

Celowo nie uwzględniono w artykule oceny normatywnej opisywanych procesów. Najlepszą wystawi przyszłość, która ugruntuje określone zjawiska językowe, w tym być może tendencję do anglizowania wszystkich zaczerpniętych z angielskiego słów lub odwrotnie – zahamuje opisywany tu proces anglizowania wymowy w bułgarskich i polskich wypowiedziach młodych ludzi. Zainteresowanych konfrontacją najnowszej leksyki polskiej i bułgarskiej odsyłam do mojej książki „Najmłodsza leksyka polska i bułgarska“, która niebawem ukaże się drukiem.

LITERATURA

Mańczak-Wohlfeld 1994: Mańczak-Wohlfeld, E. Angielskie elementy leksykalne w języku polskim. Kraków, 1994.

Mańczak-Wohlfeld 1995: Mańczak-Wohlfeld, E. Tendencje rozwojowe współczesnych zapożyczeń angielskich w języku polskim. Kraków, 1995.

Miodek 2010: Miodek, J. Słownik polsko@polski z Miodkiem. Rozmowy profesora Jana Miodka o języku polskim z telewidzami z kraju i ze świata. Wrocław, 2010.

Miodek 2012: Miodek, J. Polszczyzna najmłodszych pokoleń. Wrocław, 2012.

Otwinowska-Kasztelaniec 2000: Otwinowska-Kasztelaniec, A. Korpus języka mówionego młodego pokolenia Polaków. Cz. II. Warszawa, 2000.

Przybylska 1995: Przybylska, R. Super. – Język Polski, 1995, № 2, s. 104–107.

Przybylska 2002: Przybylska, R. O najnowszym języku polskim. – Polonistyka, 2002, № 9, s. 516–520.

[7] Mocno zauważalny jest także trend wprowadzania do polskich czy bułgarskich wypowiedzi ustnych i pisemnych anglosemantyzmów, np. pol. ***dokładnie*** czy bułg. ***определено*** (Satoła-Staśkowiak 2013; Satoła-Staśkowiak 2014).

Satoła-Staśkowiak 2013: Satoła-Staśkowiak, J. Polskie i bułgarskie neologizmy znaczeniowe. – В: Проблеми на неологията в славянските езици. София: АИ „Проф. Марин Дринов“, 2013, с. 218–230.

Satoła-Staśkowiak 2014: Satoła-Staśkowiak, J. Different Aspects of Neosemantization on the example of the Polish and Bulgarian Language. – In: Cognitive Studies/Études Cognitives. Vol. 14. Warsaw: SOW, 2014, p. 183–191.

Smółkowa 2013: Słowa, słowa… Czy je znasz? Pod red. Teresy Smółkowej. Kraków, 2013.

Waszakowa 2005: Waszakowa, K. Przejawy internacjonalizacji w słowotwórstwie współczesnej polszczyzny. Warszawa, 2005.

Waszakowa 2009: Waszakowa, K. Derywowane anglicyzmy jako wyraz ekspansji słownictwa potocznego i środowiskowego w języku mediów ostatniego ćwierćwiecza. – Slavia Meridionalis. Vol. 9. Warszawa: SOW, 2009, s. 1–14.

Благоева 2010а: Благоева, Д. Наблюдения върху утвърждаването на новата българска лексика. – Български език, 2010, № 4, с. 7–20.

Благоева 2010б: Благоева, Д. Чуждоезикови влияния при семантичния развой на българската лексика в съвременния период. – В: Слово и словесност. Сборник в чест на доц. д-р Юлия Балтова. София: Емас, 2010, с. 33–41.

Бонджолова, Петкова 1999: Бонджолова, В., А. Петкова. Речник на новите думи в съвременния български език. Велико Търново: Слово, 1999.

Кирова 2006: Кирова, Л. Интернационализация на разговорната реч чрез съвременните професионални и разговорни сленгове (върху материал от компютърния сленг). – В: Научни изследвания в чест и в памет на акад. Иван Дуриданов. Велико Търново: УИ „Св. св. Кирил и Методий“, 2006, с. 167–172.

Колковска 2006: Колковска, С. Тенденциите към интернационализация и национализация в новата българска икономическа терминология. – В: Националният език в условията на чужди влияния и глобализация. София: СУБ, 2006, с. 190–212.

Костова 2013: Костова, Н. Неологизми на *-инг* в българския език. – В: Лексико-грамматические инновации в современных славянских языках. Дніпропетровськ: Нова Ідеологія, 2013, с. 140–142.

Недкова 2003: Недкова, Е. Активни словообразователни средства за адаптиране на английските заемки в българския език. – In: Internacionalizmy v nové slovní zásobě. Praha: Ústav pro jazyk český AV ČR, 2003, s. 149–156.

Пернишка 2005: Пернишка, Е. Съвременни явления и отношения в огледалото на българския език. – В: Езиковедски приноси в чест на чл.-кор. Михаил Виденов. Велико Търново: УИ „Св. св. Кирил и Методий“, 2005, с. 541–551.

Пернишка 2006: Пернишка, Е. Тенденции за интернационализация и за запазване на националната идентичност на българската лексика от битовата концептосфера (в периода 1990–2004). – В: Националният език в условията на чужди влияния и глобализация. София: СУБ, 2006, с. 148–160.

Пернишка, Благоева, Колковска 2010: Пернишка, Е., Д. Благоева, С. Колковска. Речник на новите думи в българския език (от края на XX и началото на XXI в.). София: Наука и изкуство, 2010.